

ÜÇÜNCÜ MİLLETLERARASI SOSYOLOJİ KONGRESİ

A. Kurtkan

İ. Ü. İktisat Fakültesi Sosyoloji Asistanı

Bu sene Hollanda'da toplanan 3 cü Beynelmilel Sosyoloji Kongresi sosyoloji dünyası için mühim bir hâdise teşkil etmiştir. Aşağıda bu kongre raporları hakkında kısa bir özet verilmiştir.

Kongre raporları üç kitapta toplanmıştır. 4 ciltten mürekkep olan 1 ci kitabın 1 ci cildi (20 ci asırdaki içtimaî değişiklik meseleleri) ne, 2 ci cildi ise (Ekonomik bünyede değişiklikler) mevzuuna tahsis edilmiştir. 2 ci cilt üç kısımdan ibarettir. 1 ci kısımda (Sanayi organizasyondaki değişmeler) i, 2 ci kısımda (Mülkiyet münasebetlerindeki değişmeler) i ve 3 cü kısımda da (Ziraî organizasyon değişiklikleri) ni inceleyen raporlar yer almıştır.

2 ci kitap 3 cü ve 4 cü ciltlerden mürekkeptir. Bunlardan 3 cü cilt üç kısımdan ibarettir. Birinci kısım (Sosyal tabakalaşma değişiklikleri), ikinci kısım (sınıf bünyesi ve sosyal hareketlilik) 3 cü kısım da (Sosyal sınıf dinamizmi) mevzuları ile ilgili raporlardan mürekkeptir. 4 cü cilt keza üç kısımdan ibaret olup, aile müessesesi ile ilgili raporlara tahsis edilmiştir. 1 ci kısımda (değişen aile yapılarının tâbi olduğu faktörler) i inceleyen raporlar yer almış, 2 ci kısım (Garpli aile) ye, 3 cü kısım da (Şarklı aile) ye tahsis edilmiştir.

3 cü kitap 5 ci 6 cı ve 7 ci ciltlerden mürekkeptir. 5 ci cilt iki kısımdan ibaret olup 1 ci kısımda Sanayileşmiş Cemiyetlerde terbiye ve sosyal hareketlilik), 2 ci kısımda da (İktisadî bakımdan inkişaf etmemiş memleketlerde terbiye ve sosyal hareketlilik mevzularını inceleyen raporlar yer almıştır. 6 cı cilt (Sosyal değişme problemlerinin umumi bir şekilde gözden geçirilmesi) başlığı altında toplanan raporları ihtiva etmektedir. 7 ci cilt iki kısımdan ibaret olup, 1 ci kısımda (Sosyoloji öğretimi ve sosyologların meslekî faaliyetleri) ne ait raporlar, 2 ci kısımda da (sosyolojik araştırmalarda muteber umumi temayüller). i inceleyen raporlar mevcuttur. 1 ci kitabın 1 ci cildinde 20 ci asırdaki sosyal değişiklikleri ve bunların tabi oldukları faktörleri inceleyen dört rapor vardır. 2 ci cilt endüstri organizasyonundaki değişik

liklere mütedair tetkiklere tahsis edilmiş olup, raporlarda muhtelif memlektlerin, ezcümle Sovyet Rusya, Mısır, Almanya, Hollanda ve İngiltere'nin endüstri organizasyonlarında vâki değişiklikler incelemiştir. B umüşahas tetkikleri muhtevi raporlardan maada endüstri teşkilâtının bünyesindeki hacim genişlemesinin neticele-ri, otomatikleşmenin endüstri teşkilâtının bünyesi ve sınaî münasebetler üzerindeki tesirleri gibi daha umumî mahiyetteki meselelere müteallik raporlar da aynı kısma ithal edilmiş bulunmaktadır.

2 ci cildin mülkiyet meselelerine taallûk eden 2 ci kısmındaki ilk raporun müellifi, mülkiyetin hukukî ve sosyolojik tariflerini yaptıktan sonra, mülkiyet münasebetlerinin çeşitli veçhelerini incelemekte ve mülkiyet hakkı üzerindeki tahditleri ayrı ayrı ele alarak izah etmektedir. (Toprak kanununun devamlı tekamülü) ismini taşıyan diğer bir raporda ise Columbia Üniversitesi profesörlerinden Howard R. Williams tarafından toprak kanununda devamlı surette değişiklikler yapılmasını icabettiren sosyal şartların Amerikadaki tezahürü tasvir edilmiştir. Keza aynı şekli de müşahas izahları ihtiva eden ve biri Federal Alman Cumhuriyet işçilerinin durumu ile, öteki Sovyet Rusya'da mülki- man Cumhuriyeti işçilerinin durumu ile, öteki Sovyet Rusya'da mülki- kısımda yer almış bulunmaktadır.

2 ci cildin ziraî organizasyon değişikliklerine taallûk eden 3 cü kısmındaki raporlardan üçünde Hindistanı İngiliz hâkimiyet'inden kurtararak müstakil kılan siyasî hâdiselerle garbın medeniyet ve kültür tesirinin bir neticesi olarak Hindistan ziraî organizasyonunda vuku bulan değişikliklerin izahı yapılmaktadır (Sosyal bünye ve Hint köylü ce- maatinde değişiklik) başlığını taşıyan raporunda Dr. S. C. Dube bu asrın Hint nüfusunun umumî bir panoromasını taktim etmekte ve 1951 nü- fus sayımı neticelerine göre 375 milyonluk nüfusun 249 milyonun ziraatle iştilal etmesi ve köylerde yaşaması keyfiyetine istinaden Hin- distanı bir ziraat memleketi olarak göstermektedir. Müellif bir Hint köyünde nüfusun üç türlü tesanüt bağı ile birleştiğini ve bunların aile bağı, kast sistemi ve toprak münasebetleri olduğunu belirttiikten sonra her üçünün ayrı ayrı izahını yapmaktadır.

Dr. Dube tarafından verilen bilgi Dr. Tarlok Singh'in raporu ile ikmâl edilmektedir. Dr. Singh (Topraksız çiftçi ve sosyal ve ekonomik değişme şekli) isimli raporunda Hindistan üzerinde mevcut olan ve garp(darbese) diye tanınan Avrupa tesirini izah etmekte, Avrupa en- düstri mamûllerinin seyyar esnaf tarafından Hint köylerine kadar so- kulmasını, yerli mamûlleri imâl eden bir çok sanatkârların topraksız ziraat işçileri haline inkilâp edişini, garp fikirlerinin kanaatkârlık yeri-

ne menfaatperestlik ruhunu ikâme etmesini ve böylece Hintli tacirler, ecnebler ve arazi sahipleri tarafından temsil edilen dahili bir kapitalizmin doğuşunu, yeni tekniğin çoğalan nüfusa iş bulunması imkânlarını daraltışını, bütün bunların neticesi olarak da son 60 sene zarfında ziraatle geçinen nüfusun artışı ve bu tesirler altında kast sisteminin bağlarının çözülüşünü tasvir etmektedir.

Keza Dr. A. R. Desai de raporunda, garp medeniyetinin Hindistan üzerindeki tesirlerini incelemektedir. Ona göre garp kültürü Hindistan köy organizasyonuna öldürücü bir darbe indirmiş ve kollektif ruhu mahvederek onun yerine fertçiliği ve rekabeti getirmiştir. Böylece aile ihtiyaçlarının tatminine müteveccih bulunan ziraî ekonomi, piyasa ihtiyaçlarının tatminine çalışan bir ekonomi haline inkilâp etmiş, küçük köy endüstrileri, makineli istihsal mamullerinin ithali neticesinde mahvolmuş, bu suretle işsiz kalan büyük bir sanatkârlar kütlesi topraksız ziraat işçisi olarak göylere hücum etmiş, bu durum ziraî nüfus kesafetini artırarak köylünün sefaletini mucip olmuş, mürabahacıların, tüccarların ve arazi sahiplerinin fakir çiftçi fakir üzerindeki nüfusunu arttırarak hükümeti tedbirler almaya sevk etmiştir.

1 ci kitabın 2 ci cildinin 3 cü kısmındaki raporların ikisi arazi mülkiyetinde vâki değişikliklerle ilgili olmayıp (modern ziraat meseleleri) diye isimlendirebileceğimiz mevzuları ihtiva etmektedirler. (Sulama, kredi temini, mahsul sigortası, ziraî işlerin ve müesseselerin organizasyonu ve plânlanması gibi), Mevzuubahs ettiğimiz iki rapor İstanbul Üniversitesinden Prof. H. Z. Ülken ile Hollandalı Dr. E. Ebma'nın raporlarıdır.

Prof. Ülken'e göre makinenin ziraate tatbiki Türkiyede bazı sosyal değişiklikler meydana getirmiştir. Ziraatle alâkası olmayan bir çok aileler meşgalelerini değiştirerek çiftçiliğe başlamışlar, şehirlerden köylere göç etmişlerdir. Diğer taraftan ücretli işçilerin yerini makinenin alması da işsizliğe yol açmıştır.

Mevzuubahs ettiğimiz diğer raporda ise Hollanda ziraî Organizasyonunda müesseleşme mevzuu ele alınmıştır. Bu misallerle iktifa ederek 2 ci kitabın muhteviyatını izaha geçelim.

2 nci kitap 3 cü ve 4 cü ciltlerden mürekkeptir. 3 cü cildin 1 ci kısmında sosyal tabakalaşma değişiklikleri mevzuuna giren raporlar mevcuttur. Bu raporlar arasında bilhassa Warşova Üniversitesi Sosyal Araştırma Merkezi direktörü Stanislav Ossovski'nin (Eski milletler ve yeni problemler) ismini taşıyan raporu sosyalist bir cemiyetin yetiştirdiği bir ilim adamının sosyal tabakalaşma mevzuundaki fikir-

lerini ihtiva etmesi bakımından alâka çekicidir. Müellif raporunda halen revaçta olan sübjektif, objektif sınıf şartları mefhumlarından müstakil bir tasnif yapılmasını tavsiye etmektedir. Sosyal bünye hakkında 19 cu asırdan tevarüs etmiş olduğumuz fikirlerin bu günkü dünyamız için kifayetsizliğini belirten problemleri göstermeye çalışan müellif, bu problemlerin değişen cemiyette gerek kendiliğinden hasıl olan, gerek plânlı olarak husule getirilen sosyal hâdiselerin karşılıklı münasebetlerini ele aldığımız zaman belirlediğini ifade etmektedir. Müellif dünya çapındaki sosyal şartlar arasında bu noktai nazardan en mühim olanının sosyalist ve kapitalist devletlerin birarada mevcudiyeti olduğunu söylemekte ve aynı mefhumlarla sosyalist ve kapitalist memleketlerdeki bünye değişikliklerini mukayese edebilmeye imkân olmadığından bahisle yeni mefhumlara ihtiyacımız olduğunu belirtmektedir.

Brown Üniversitesi sosyoloji profesörü Kurt Mayer (Amerika Birleşik Devletleri'nin sınıf bünyesinde son değişiklikler) isimli raporunda son zamanlarda yapılan muhtelif etüdlerin, şakuli sosyal hareketin vüs'ati ve değişme haddi hakkında yeni deliller vermekle kalmayıp, çeşitli cemiyetlerin sosyal hareket trendlerinin mahiyeti ile ilgili olarak şimdiye kadar yerleşmiş bulunan kanaatlerin sıhhati hakkında bazı şüpheler de ortaya koyduğunu belirtmektedir. Bu, bilhassa A. B. D. için doğrudur. Çünkü orada hem halk hem de sosyal ilim mensupları tarafından geniş ölçüde kullanılan iki fikre son zamanlarda itiraz edilmiştir. Birincisi yukarı doğru olan hareketin değişme haddinin azaldığı ve sınıf hudutlarının daha sert olmaya başladığı, ikincisi de buna rağmen yükselmedeki hareketlilik haddinin şimdiye kadar daima Amerikada diğer memleketlerdekinden daha yüksek olduğu ve olmakta devam ettiği. Müellifin fikrine A. B. D. de sosyal tabakalaşma sahasında yapılan araştırmalara hâkim olan tarz, muhtelif mahalli topluluklara has statü hiyerarşilerinin tasviri ile alâkalı etüdlere vasıflandıran statik inceleme tarzıdır. Halbuki süratle değişen cemiyetlerdeki sosyal tabakalaşmanın mahiyetini tam manasile anlamak istiyorsak, mahalli toplulukların mütebariz hususiyetlerinin bünyevi etüdü ile iktifa edemeyiz. Milli sınıf bünyesindeki değişmeleri zaman dâhilinde incelemeliyiz. Müellif raporunda orta sınıf yaşayış tarzının Amerikada gittikçe yayıldığına dair bazı misaller veriyor ve fotoğraf makineleri, plâklar, kitaplar, golf sopaları, av malzemesi ve deniz motörleri techizatı satışı ile eyence kabilinden yapılan seyahatlerin kütleli artışını ekonomik demokrasinin delili olarak gösteriyor. Bunların kütleli istihsal metotları ve taksitli satışlar sayesinde mümkün olduğunu, bir taraftan da talebin vâsi muhabere imkânları ile teşvik edildiğini ve fikir işçisi ile beden işçisi arasından mevcut olan ve Amerikada hiç bir zaman Avru-

pa'daki kadar belirli hale gelmemiş olan an'anevi sosyal tefrikin gittikçe netliğini kaybetmekte olduğunu bildiriyor.

3 cü cildin 1 ci kısmındaki diğer raporların hepsine ayrı ayrı temas etmeye burada imkân olmadığından 2 ci kısım hakkındaki muhtasar izahatımıza geçiyoruz.

2 ci kısmın başında Prof. Van Heek tarafından sınıf bünyesi ve sosyal hareketlilik mevzuunda kaleme alınmış bazı mülâhazalar mevcuttur. Müellifin kanaatine son seneler zarfında sosyal hareketliliğin en kifayetli bir şekilde incelenmesi metodu üzerinde yapılan münakaşalar ilmi araştırmalara hangi sosyal saiklerin müessir olduğundan son derece bihaber idiler. Bu sual içtimaî yükselme ve alçalma hareketlerinin ideolojik izahlarına kısaca göz gezdirmeksizin cevaplandırılmaz. 19 cu asrın sonu ile 20 ci asrın başına müsadif liberal devrede yapılan sosyal araştırmalar serbest inkişafı ve şahsi kabiliyetleri engelliyen manilere pek az dikkat sarfetmişlerdir. Marksist sosyalizm ise bunlara ehemmiyet atfetmemiştir. Böylece ne Marksizm ne de Liberalizmin şakuli hareketliliğin müşahhas bir şekilde incelenmesine teşebbüs etmediklerini belirten müellif bilhassa revizyonist sosyalizm hareketinin ve liberal sistemlerdeki radikal demokratik cereyanların sosyal hareketlilikle ilgili araştırmaların temelini attıklarına işaret etmektedir.

(Hareketlilik ölçü ve mefhumu) isimli raporunda S. M. Miller, fabrika işçisi ile fikir işçisi arasındaki farkın azaldığına işaret etmektedir. Ekseriya fabrika işçileri fikir işçilerinden biraz daha yüksek ücret almakta ve bunlara nazaran bir çok bakımlardan iş verenden müstakim durumda bulunmaktadırlar.

G. Kuiper (Hollandada bilgi isteyen mesleklere yeni elemanların intisabı) isimli raporunda bu türlü mesleklere müteveccih sosyal hareketi tasvir ediyor. Kipper'e göre üç nesil boyunca ilk mektep hocaları yukarıda doğru olan hareket serilerinde en kuvvetli nispetlerle temsil edilmektedirler.

Anderson ve Lewis müşterek raporlarında bir Amerikan şehrindeki küçük ve vasat büyüklükte iş yerlerinin icraatını etüd etmekte ve diğer faktörlerle mukayese halinde iş muaffakiyetinin en müessir amilinin tahsil olduğunu belirtmektedirler.

3 cü cildin 2 ci kısmına dahil diğer raporlarda Batı Almanya, Hollanda, Fransa, Jamaika, Havai, Yugoslavya gibi muhtelif memleketlerin kendi içtimaî karakterlerine has sosyal hareketlilik meseleleri etüd edilmiştir.

3 cü kısmın umumî mevzuu, (sosyal sınıf kuvvaniyeti) dir. Bu kısımda R. Dahrendorf'un (İçtimaî bünye, sınıf menfaatleri ve içtimaî ihtilâf) isimli raporuna benzer umumî mahiyette izahları ihtiva eden raporlar mevcut olduğu gibi, R. K. Kelsall, D. Lockwood ve A. Tropp'un (Büyük Britanya devlet bünyesinde yeni orta sınıf) isimli etüdü gibi muayyen memleketlere has hususî durumların izahını ihtiva eden raporlar da yer almıştır. Mevzuubahis raporda İngilterede orta sınıfa mensup şahıslar ve zümrelerin oldukça zengin iktisadî ve siyasî kudretle mücehhez oldukları, fakat kuvvetlerini bu sahalarda müttehit bir şekilde kullanmak üzere organize olmuş vaziyette bulunmadıkları belirtilmiştir. Orta sınıfın sınıf halinde organize edilememiş olmaktan doğan eksigi, bu sınıfa mensup şahısların bir çok gayretlerini bir organizasyona ihtiyaç hissetmeksizin elde edebilmelerinin neticesidir. Nitekim raporun müellifleri 1930 depresyonunun orta sınıfın büyük ekseriyetine hiç bir zarar vermediğini, hatta bunların o vakte kadar elde ettiklerinden çok daha yüksek hakiki gelir elde etmelerini mümkün kıldığını belirtmektedirler.

Üç kısımdan ibaret bulunan 4 cü cildin 1 ci kısmı (Değişen aile şekillerinin tâbi olduğu faktörler) umumî başlığı altında altı raporu ihtiva etmektedir. Bunların enteresan olanlarından biri Moskova Üniversitesi Profesörlerinden G. M. Sverdlov'un (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri birliğinde aile münasebetlerinde değişiklikler) isimli raporudur. Müellif bu raporunda 1917 den beri Rusya'da aile münasebetlerinin geniş ölçüde değişikliğe uğradığını belirtmektedir. İhtilâlden evvelki kapitalistler ve arazi sahipleri Rusyasında hususî mülkiyet ideolojisi aile hayatının her veçhesine damgasını vuruyordu. Büyük sosyalist ihtilâlin halkın yayayış şeklinde ve cemiyet içindeki karşılıklı münasebetlerde radikal değişiklikler meydana getirdiğinden bahseden müellif, insanın insan tarafından istismarının ilga edildiğini, buhran ve işsizliğin maziye karıştığını, bütün bu hâdiselerin ailenin maddi refahındaki devamlı islâhatın lehine olduğunu bildiriyor!

(Batılı aile) başlığını taşıyan 2 ci kısımda ikisi Türkiyeden (H.Z. Ülken ve Nezahat Tanç'a ait) olmak üzere 16 rapor yer almıştır.

Profesör E. W. Hofstee ve G. A. Kooy Hollandanın Alman hududuna yakın bölgelerindeki ananevi aile tipinin muhtelif akraba gruplarını ihtiva eden, bu bakımdan modern manadaki aile mefhumunun ifade ettiği manadan farklı hususiyetler arzeden geniş bir aile tipi olduğunu belirtiyorlar. Bu tip Hollandada o kadar yaygındır ki Hollanda lisanında (aile) kelimesi, bu manadaki geniş aileyi ihtiva eder, buna mukabil garplıların (çekirdek aile) dedikleri modern manadaki aile için Hollanda diline (Gezind) kelimesi kullanılmaktadır.

Zagreb Üniversitesinden Profesör Rudolf Bicanic de (süratli sanayileşme devrinde köylü ailelerinin meslekî tecanüsü) isimli raporunda Yugoslavyanın ziraat bölgelerinde rastlanan ve (Zedruga) ismi verilen geniş aile tipini ve bunun maruz kaldığı değişiklikleri tasvir etmektedir. Müellif raporunda endüstrileşme hareketi başlamazdan çok evvel, bu geniş aile tipinin ne suretle ortadan kalkmaya başladığını toprak sürme usûllerinde vâki değişiklikleri ele alarak izah etmektedir. İki veya üç çift öküzle, dört beş adamın çalışmasına, böylece ailenin kalabalık olmasına ihtiyaç gösteren eski toprak sürme sistemi 19 cu asrın ikinci yarısında terkedilerek yeni bir sistem tatbika başlamıştır. Bu sistem iki atla bir adama ve bir demir pulluğa ihtiyaç gösteriyor ve böylece toprak sürme işini küçük bir ailenin başa çıkabileceği kadar basitleştiriyordu.

İstanbul Üniversitesinden Hilmi Ziya Ülken 1925 senesinde İsviçre Medenî Kanununun Türkçeye çevrilerek tatbika konmasını müteakip hasıl olan durumu tasvir etmektedir. Raporda, bu kanunun büyük şehirlerde ve Ege bölgesinde kolaylıkla tatbik esildiği, fakat şarkı Anadolu da poligaminin halâ hüküm sürmekte olduğu belirtilmiş ve medeni nikâha değil de dinî nikâha istinad eden evliliklerde çocukların arzetikleri mahzurlu duruma işaret edilmiştir.

Yine İstanbul Üniversitesinden Nezahat Tanç, evli ve bekâr nüfusun intihar nispetlerinin mukayeseli bir etüdünü yapmakta ve 1926 dan 1946 ya kadarki istatistiklerin tahlilinden çıkardığı neticeye göre evlilerin bekârlara nispetle çok daha yüksek bir intihar nispeti arzettiklerini bildirmekte ve bunu inkilâpların getirdiği değişikliklerin bir neticesi addetmektedir.

Bu kısma giren diğer raporlarda İngiltere, Porto Riko, Baltık adaları, Amerika, İsrail aile tiplerindeki değişiklikler tahlil edilmiş bulunmaktadır.

4 cü cildin (Şarklı aile) ye tahsis edilen 3 cü kısmında Çin, Japon, Kore, Assam, Pakistan, Malaya ve Arap aile sistemleri etüd edilmiştir.

Tokyo, Kyoiku Üniversitesi Sosyoloji Profesörü Kizaemon Arigo, (Japonya, Çin ve Korede aile sistemi) isimli raporunda Asya cemiyetlerinde 19 cu ve 20 ci asırlarda vuku bulan dikkate şayan değişikliklerin garp medeniyetinin kuvvetli tesiri ile başladığını ve bu bakımdan mevzu bahis üç memleket arasında bariz bir benzerlik bulunduğunu ifade etmektedir. Fakat her üç milletin kökleri çok eski maziye kadar dayanan tarihi ve içtimaî hususiyetleri çerçevesinde yapılacak bir etüd-

de bu değişiklikler arasındaki farkların belireceğine işaret eden müellif, bu üç uzak şark memleketinin sathi benzerliklerine rağmen hakiki hususiyetleri bakımından birbirlerinden kayda değer derecede farklar arzeden aile sistemlerinin esaslı farklarını tespit etmektedir.

5 ci cilt iki kısımdan mürekkeptir. Birinci kısım (Sanayileşmiş cemiyetlerde tahsil ve sosyal hareketlilik) mevzuu ile ilgili raporlara tahsis edilmiştir.

(Sosyal bir faktör olarak cehalet) isimli raporunda Dr. Bonac, Yugoslavyada cehaletin din, millî gruplar ve iktisadî statü ile ilgili çeşitlerini incelemektedir.

(Sovvet Rusyada umumî kültür inkişafı) isimli raporunda Profesör Kairov ise, bu memlekette hütün nüfusun, bilhassa genç neslin dünya kültürüne yakınlık peyda etmek imkânlarına sahip olduğunu kaydetmektedir.

Dr. Muhsam'ın (İsraelde köy hayatına müteveccih terbiye isimli raporunda, genç nesli ziraî meşğuliyetlere cezbetmek ve onlara köy hayatının değerini öğretmek için kurulan müesseseler hakkında bilgi verilmektedir.

Aynı kısımda yer almış bulunan diğer raporlarda da muhtelif memleketlerdeki sosyal değişikliklerin tahsil sistemi ile olan alâkası belirtilmeye çalışılmıştır.

5 ci cildin 2 ci kısmında (İktisadî bakımdan inkişaf etmemiş memleketlerde tahsil ve sosyal hareketlilik) mevzuu ele alınmıştır. Bu kısma dahil beş raporda Afrikadaki Fransız ve İngiliz müstemlekelerinde yerli halka temin edilmiş bulunan tahsil imkânları belirtilmekte, bu imkânlardan istifade edenlerin meydana getirdiği güzide sınıfın durumu, sosyal hareketlilik mevzuu çerçevesi dahilinde incelenmektedir.

6 ci cilt 20 ci asırdaki sosyal değişiklik meselelerine hasredilmiştir. Bu kısımdaki raporlardan Howard Üniversitesi Sosyoloji Profesörü Henry J. Walker'in (Sosyal ve ekonomik değişikliklerin Amerika Birleşik Devletlerindeki ırk münasebetlerine tesiri) isimli raporu son senelerde bütün dünyada menfi tesirler uyandıran zenci ve beyaz Amerika ırk tefrikinin bir Amerikan ilim adamı gözü ile tahlilini ihtiva etmesi itibarile alâka çekicidir. Müellif, umumî mekteplerde ırk tefrikini kaldıran 1954 tarihli kararın, bu tefrikin muhafazası hususunda çok eskiden beri yerleşmiş bir ananeden inhirafı temsil ettiğini bildirmekte ve bunun, zencilerin Amerikan hayatına intibaklarının ve Amerika-

nın dünya devletleri muvacehesindeki liderlik durumunun bir neticesi olduğuna işaret etmektedir.

(Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinde milli münasebetlerde değişiklik) ismini taşıyan raporunda Profesör M. D. Kammari ise sosyalizmin sınıf mücadelesini ortadan kaldırarak, onun yerine insanlar arasında ırk farkı gözetmeyen bir dostluk ve teşriki mesai zihniyeti ikâme ettiğini iddia etmektedir.

7 ci cilt iki kısımdan ibarettir. (Sosyoloji öğretimi ve sosyoloğların meslekî faaliyetleri) başlığı altında toplanmış blunan 1 ci kısma ait raporlardan Leopold Rosenmayr'e ait olanı (Avusturyada sosyoloji öğretimi ve meslekî faaliyetler) mevzuuna tahsis edilmiştir. (Finlandiyada sosyoloji öğretimi) isimli raporunda Kettil Brum ise Finlandiyada sosyal ilimlere gittikçe artan bir alâka duyulduğuna ve dört Fin Üniversitesinde halen muvazzaf sosyoloji kürsüleri mevcut olduğuna işaret etmektedir. Bu kısımda Belçika, Kanada, Hollanda, Polonya, Türkiye ve Venezüella gibi muhtelif memleketlerdeki sosyoloji öğretimi hakkında bilgi veren raporlar vardır.

7 ci cildin ikinci kısmı (sosyolojik araştırmalara hâkim olan umumî temayüller) başlığı altında toplanmış birkaç rapordan ibarettir. Bunlardan Stein Rokkan'ın (Bu günkü sosyolojik araştırmalar) isimli raporunda son senelerde sosyolojik araştırmaların inkişafında müessir olan esas temayülleri karakterize etmek üzere yapılacak herhangi bir teşebbüsün, hâdiselerin aktüel teselsülünden ziyade, karakterize edenin şahsi temayüllerini aksettirmek tehlikesine maruz bulunduğu belirtilmiştir. Müellif, yaygın ve umumî temayüller için kifayetli formüller bulmanın son derece güç olduğuna işaret etmiş ve bu sebeple de dokuz kısma ayırmak suretile tesbit ettiği sosyolojik araştırmalara hakim umumî temayülleri tereddüt ve ihtiyatla ileri sürmüştür.

Dünyanın muhtelif memleketlerindeki sosyal değişiklikleri tasvir ve izah etmek ve ayrıca bunların incelenmesinde hakim olan temayüller hakkında da bilgi vermek bakımından tatmin edici olan ve burada ancak bazılarının mevzuuna kısaca temas edilmiş bulunan kongre raporları, içtimaî meselelere alâka duyan herkeze tavsiye edilebilir.

Görülüyor ki 1956 senesinde toplanan ve dört kıt'anın 500 e yakın sosyoloğlarını biraraya toplayan Amsterdam Milletlerrası Sosyoloji Kongresi hakikatte umumî bir sosyoloji kongresi olmaktan ziyade iktisadî ve hukukî sosyoloji ile ilgili mevzulara inhisar etmiştir. Bu noktada, sosyolojinin gittikçe umumî ve felsefi mahiyetten ayrılarak, iki mühim içtimaî ilim kolu ile, yani hukuk ve iktisatla alâkadar olduğuna

nu ve sosyoloji ile iştigal için herşeyden önce münferit içtimaî ilimlerde ihtisas peyda etmenin gerektiğini göstermektedir.

Kongreye sunulan ve münakaşa edilen 153 raporda elde edilen diğer umumi bir netice de sosyoloji öğretiminin politeknik, ziraat gibi fakültelere dahi nüfuz ettiğidir. Bu cihet 19 cu asır ortasında ortaya çıkan sosyolojinin 20 ci asır ortasında adeta bütün ilimlere yardımcı ve rehber bir disiplin olmaya yöneldiğini belirtiyor.

Son olarak bu pek mühim kongrede Türkiyeyi temsil edenlerin, kongre faaliyetine ne nisbette iştirak ettikleri meselesine de temas etmek faydalı olur. Kongrenin, kongreden çok evvel neşredilen raporları içinde iki Türkiye mümessilinin raporlarını grörmekteyiz: Prof. H. Ziya Ülken, Dr. N. Tanç. Bunlardan birincisi (Türkiyede makineleşmiş ziraatin tesirleri), (Medenî hukukun değişmesi ve bunun yakın aşrktaki akisleri) adlı ve ikincisi de (Türk ailesi ve evli erkeklerin intihar nispeti hakkında notlar) başlıklı üç rapor tebliğ etmişlerdir. Fakat kongrenin toplanmasından sonra neşredilen delegeler listesinde üç isim daha görmekteyiz. Prof. Z. F. Fındıkoğlu, Prof. Mümtaz Turhan ve Doç. Nurettin Şazi Kösemihal. Bu son üç mümessilin raporları veya müzakere ve münakaşalara iştirakleri herhalde bilâhare neşredilecek raporlar arasında bulunacaktır.

Görülüyor ki Amsterdam Kongresi karşısında Türk sosyolojisi pek pasif kalmamıştır. Kongre Komitesinden muhtelif memleketlerin sosyoloji cemiyetlerine yapılan son tebliğde, ümit verici haberler görmekteyiz. Buna göre Prof. Hilmi Ziya Ülken Beynelmîlî Sosyoloji Cemiyeti reis vekilliğine, Prof. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu da konsey azalığına seçilmişlerdir. Bu seçimlerin dünya sosyoloji hareketlerine daha faal bir eşkilde katılmak için başlangıç olması temenniye şayandır. Kaldı ki temsilcilerimiz gelecek kongrenin İstanbulda yapılmasını teklif etmişlerdir. Bu teklif kat'i şekil alırsa derhal şimdiden hazırlığa başlanması, gelecek kongrenin ana mevzuu olan (sosyolojik bilgi - Sociological Knowledge) ile ilgili raporların alâkalılara dağıtılarak şimdiden hazırlanması ve işlenmesi gerekir kanaatindeyiz.